

Johanne A. van Archem
Chrissie van Jantje

Roman

Johanne A. van Archem

Chrissie van Jantje

Z&K

Uitgeverij Zomer & Keuning

Hoofdstuk 1

Christina kwam bij haar grootouders Jantje en Hendrik Hagedoorn wonen toen ze drie jaar oud was. Ze was er ineens en geen van de burens had voordien ooit haar naam horen noemen door Jantje of Hendrik.

De burens, die Jantje en Hendrik al jaren kenden, keken wel vreemd op. Waar kwam dat kleine kind zomaar vandaan, met wie Jantje Hagedoorn die merkwaardige dag uit de trein stapte? Jantje had nooit eerder in een trein gezeten en kwam met een kind terug.

Was het familie, was het een kleinkind? Tja, het kwam weleens vaker voor dat een kleinkind bij opa en oma terecht kwam. Jantje en haar man Hendrik hadden zelf twee kinderen groot zien worden. Iedereen kende het wel: een kind dat al vroeg wees werd en bij opa en opoe ging wonen. Die twee kinderen, Jan en Stientje, waren de deur uit, getrouwd over ver, zoals dat heette.

Was Christina een kleindochter? Ja, dat was natuurlijk het geval. Het oudere echtpaar Jantje en Hendrik zouden echt geen vreemd kind in huis halen.

Het kind werd Hagedoorn genoemd, dat was misschien niet de echte naam als het kind van dochter Stientje was, maar het woonde bij Jantje en Hendrik en dus werd het Hagedoorn. Maar zo stond het ook in het gemeentehuis, verklaarde de ambtenaar aan het loket. Het kind heette ook echt Hagedoorn. Dan moest het van zoon Jan zijn.

Het vreemde was dat Christina 'oma' zei tegen Jantje en behoorlijk 'Hollands' praatte. 'Iedereen zegt opoe,' zei Hein Ensink, de naaste buurman, ronduit. Deftige lui zeiden oma, gewoon volk niet.

Maar goed, het bleef oma. Christina, Chrissie, zoals Jantje haar steevast noemde, sprak binnen de kortste keren het dialect alsof ze nooit anders had gedaan.

Het kind ging naar school met de andere kinderen uit het dorp en daarna naar de fabriek, zoals de andere meisjes.

Twee jaar na de komst van Chrissie overleed Hendrik, nog niet oud. Lang geleden waren hij en Jantje vanuit Drenthe naar Twente gekomen met twee kleine kinderen voor een beter bestaan, zoals zovelen dat deden. De jongen en het meisje waren inmiddels volwassen en uitgevlogen, zoals dat gaat met kinderen.

Jan was ooit naar de militaire dienst vertrokken en kwam daarginds een aardig meisje tegen, zoals Jantje soms zuchtend vertelde. Ja, daarginds was hij blijven wonen.

Stientje was getrouwd in Zwolle. Ze was als dienstmeisje vertrokken naar Zwolle en nou ja, dan weet een mens het wel: aardige jongeman en trouwen...

‘Het is toch raar,’ zei Hein Ensink achteraf tegen zijn vrouw. ‘Ik heb Stientje nooit weergezien...’

‘Zwolle is ook niet naast de deur,’ vond zijn vrouw. En geld hadden de Hagedoorns niet, net zomin als Hein en zijn vrouw.

‘Dat zal best,’ vond Hein, ‘maar Zwolle is niet zo ver, dat is wel te doen op de fiets...’

Zijn vrouw, knikte. Ja, daar had haar Hein wel gelijk in. Stientje had zich nooit weer laten zien... Er zou toch geen narigheid zijn geweest?

Jantje redde zich met moeite na de dood van haar man. Het was geen vetpot. Jantje kreeg een klein pensioentje van de fabriek, te veel om dood van te gaan, te weinig om van te leven, maar het werd wat beter toen Chrissie aan het werk ging.

Ze redden zich met zijn beiden en ze hadden een goed leven met elkaar, al werd opa Hendrik gemist door beide vrouwen.

Jaren later wist Liene Dekker, de andere buurvrouw ineens te

vertellen dat Jantje had gezegd dat Stientje al een paar jaar geleden was overleden in Zwolle. Liene had net bij Jantje haar verbazing uitgesproken over het feit dat Stientje zich nooit weer had laten zien...

Jans Schutten was lang geleden naar Duitsland vertrokken, zei Liene nog. Die man kwam trouw elk jaar nog even naar het dorp om de familie te bezoeken. Zwolle was redelijk dichtbij vergeleken met Duitsland.

Van dat bericht over Stientjes overlijden keken de burens toch wel raar op.

‘En die Jan dan? Die hebben we ook nooit meer gezien,’ merkte vrouw Ensink meteen op.

Jan ging op negentienjarige leeftijd in dienst, dat wisten ze nog wel. Moeder Jantje bewoog hemel en aarde om hem vrij te krijgen van de militaire dienst. Dat snapten de burens niet: die jongens moesten allemaal voor hun nummer opkomen en die Jan was goed gezond. Geen van die jonge mannen ging met plezier in dienst.

Het hielp trouwens niet. Jan werd opgeroepen en ging met zware tegenzin. Hij kwam nooit meer terug. De mensen in het kleine dorp dachten stiekem dat hij weleens weggelopen kon zijn uit de dienst. Deserteren heette dat, wist iemand. Daar werd je voor doodgeschoten in oorlogstijd. Die generaals bij het leger waren er in vreedstijd ook niet blij mee. Je ging jaren de gevangenis in als je wegliep uit dienst.

Oorlogstijd? Nederland had al in geen honderd jaar oorlog gevoerd, dat kenden ze niet eens in dit land. Lang geleden hadden de Nederlanders de Belgen tot de orde willen roepen of beter, de toenmalige koning wilde dat.

De Belgen wilden zich vrijmaken van Nederland. Dat werd een oorlog. De schutters werden opgeroepen, want een fatsoenlijk leger was er niet eens. De meeste schutters hadden België nooit bereikt. Dat wisten oudere mensen nog van hun vaders en grootvaders, die destijds waren opgeroepen voor die grote veldtocht.

Nee, dat verhaal over weglopen uit het leger, was grote onzin. Jantje zei dat hij over ver was getrouwd. Het was jammer, want wat had je aan een zoon die zo ver weg zat? Maar hoeveel fabrieksarbeiders waren niet naar Duitsland vertrokken of naar Enschede? Die verloor je ook uit het oog.

Moeder Jantje zweeg in alle talen over Jan en waar hij gebleven was. Er kwamen wel brieven, beweerde ze. Maar de brievenbesteller ontkende dat er brieven bij Jantje werden bezorgd. Dat had ook weinig zin, want Jantje en Hendrik konden geen van beiden lezen of schrijven, er waren wel meer ouderen in het dorp die dat niet konden.

Als er praat kwam over haar zoon, vertelde Jantje naderhand dat hij naar Amsterdam was vertrokken en nog later zei ze dat hij zelfs naar Amerika was gegaan. Dat was allang voor de Grote Oorlog van 1914-1918 gebeurd. En daar was hij niet lang na aankomst ook overleden...

De burens geloofden het, want zulke verhalen kenden ze wel van mensen die emigreerden. Er waren meer dorpelingen naar Amerika vertrokken. En niemand ging uit weelde naar de nieuwe wereld. Het leven was er misschien nog wel slechter dan hier.

Zoon Jan verdween naar de achtergrond door de jaren heen. Maar toch kwam er soms ineens weer praat over. Hoe wist niemand en waarom wist ook niemand. Jantje repte niet over zoon Jan, ook niet over Stientje.

Chrissie van Jantje groeide op tot een schoonheid, zeiden kenners. Dik blond haar in mooie slagen en krullen, een rank figuurtje en een beeldschoon gezicht. Te mooi voor een fabrieksarbeider, concludeerde Hein Ensink.

Het meisje had niet veel weg van Jantje, want je kon met de beste wil van de wereld niet beweren dat Jantje Hagedoorn een schoonheid was, ook niet in haar jonge jaren.

‘Die gaat naar de grote stad, zo gauw ze volwassen is,’ voorspelde

Hein. En dan moest je maar afwachten hoe het verder ging met dat wicht.

Chrissie zelf wist niets meer van haar vroegste jaren. Ze was te jong geweest om nog bewuste herinneringen aan die eerste jaren van haar jonge leven te hebben.

Ze taalde er ook niet naar, vroeg zelden iets over 'toen' en waar ze vandaan kwam. De ouders werden nooit genoemd. Dat was toch vreemd, want ieder kind vroeg toch vroeg of laat naar zijn ouwelui.

Ook Jantje bleek niet mededeelzaam. Ze zou het meisje toch wel vertellen hoe het in elkaar stak?

Ach, dat deed ze ook wel, zeiden stemmen. Je hoefde ook niet alles op straat te brengen. De burens wisten toch al te veel.

Het enige waar Jantje zich soms zorgen over maakte waren de vreemde en akelige dromen, die Christina soms had. Dromen over een groot, grauw gebouw met vele nare, koude zalen en veel bedden en kinderen, die allemaal angstig waren.

'Ach, kind, dromen zijn bedrog,' suste ze dan als Christina vertelde dat ze zo naar gedroomd had.

Het meisje ging naar de fabriek en leek tevreden met haar leven. Ze was dankbaar dat oma Jantje nog zo kwik en vief was. Ze was de zeventig voorbij.

Ze hadden een goed leven met elkaar, beweerde Jantje, en ook Christina zei dat. Het enige kleine twistpuntje was dat het meisje een hekel had aan de naam Chrissie. Ze heette Christina, zei ze soms koppig. Dat had ze gelezen in een paar brieven, die diep weggeborgen waren in de linnenkast...

'Daar geef ik haar nog gelijk in ook,' vond Hein Ensink. 'Chrissie is geen naam voor een jonge meid.'

Voor de rest viel er niets over de weduwe Hagedoorn en haar kleindochter te melden. Met zijn beidjes redden ze het net en dus waren ze van niemand afhankelijk. Ze gaven geen aanleiding tot kletspraat en ze leken tevreden.

Nee, over 'Chrissie', goed dan, Christina, was weinig nadeligs te vertellen, behalve dan dat de jongkerels in het dorp met meer dan gewone belangstelling naar haar keken. Maar Jantje zag daar goed op toe.

Cornelis Dekker, meestal Knelis genoemd, had een afspraak met de notaris gemaakt, zei hij gewichtig tegen zijn buurman, Hein Ensink.

Het was nodig, beweerde hij. Het ging om een testament.

'Heb jij dan zoveel geld te verdelen?' wilde de buurman weten.

'Jij niet dan?'

De buurman trok de schouders op. 'Ach, die paar centen. Je kunt ze nog niet meenemen ook.'

Knelis grinnikte. 'Nee, er zit geen luikje in de kist en zal ik jou eens wat vertellen: zelfs al zat dat luikje er wel in, dan was het geld er al uit voor de kist de kerk uit ging...'

Hein grinnikte mee en zweeg.

Knelis knikte plechtig. 'Man, neem van mij een ding aan: zelfs als er maar een dubbeltje te verdelen is, kun je nog narigheid krijgen onder de kinderen, als je niets regelt. Ik heb een eigen huis, vrij van schuld en ik weet dat drie van de zes kinderen graag in het huis zouden trekken als de vrouw en ik er niet meer zijn...'

Daar moest de buurman Knelis gelijk in geven. Je kon narigheid genoeg krijgen bij een erfenis, en altijd door de aangetrouwden. Misschien was het wel verstandig van Knelis om de boel te laten beschrijven.

In gedachten liep Hein naar huis. Ook hij werd er niet jonger op en hij had een aantal kinderen die de deur al uit waren. Was zijn oudste dochter niet onlangs geweest en had omzichtig gevraagd of er nog iets van een klein kapitaaltje in de ouwe sok zat?

Hij was onaangenaam verrast geweest en dat had hij laten blijken ook. Ja, Knelis was zo dom nog niet, al had hij de bijnaam 'de kale'. Die bijnaam had niets te maken met het gebrek aan geld.

Vroeger had hij een mooie kop met haar gehad, dat was snel verdwenen na zijn trouwen.

Hein moest het er toch eens met moeder de vrouw over hebben, besloot hij en keek nog eens om naar Knelis, die in zijn beste pak en de zondagse pet op het kale hoofd met zijn vrouw aan de arm naar de notaris stapte.

Hij was wat zenuwachtig. Hij kwam tenslotte niet alle dagen bij zo'n man van de wet over de vloer. En zijn Nederlands was ook niet helemaal vlekkeloos, hij gooide er nog weleens een dialectisch woord tussendoor.

Ze werden ontvangen door de notarisklerk en die kende hij wel. Evert, ofwel Eef, van Dijk was de zoon van een bekende van hem en kwam uit hetzelfde dorp.

'Dag Eef,' groette Knelis' vrouw amicaal en Eef knikte lachend. Knelis zei dat ze hier bij de notaris waren en niet op de markt in het dorp, maar Eef grinnikte. 'Doe niet zo formeel, Knelis. Ik ben het maar. Kom binnen. Je wordt verwacht.'

Knelis knikte wat timide. Eef had het goed gedaan, de jongen kon goed leren en had de mulo doorlopen en nog een paar zware cursussen erachteraan gedaan in de avonduren. Hij zat al een aantal jaren bij de notaris op het kantoor als klerk. Niet slecht voor een jongen van een fabrieksarbeider en het was nog een aardige jongen ook. Zijn vader was trots op hem. Eefs vader was wat groots en dat wist iedereen, maar op zo'n zoon mocht hij ook trots zijn.

Eef was een jongen die zich niets verbeeldde, zoals Knelis dat graag zag.

Lui die meenden dat ze meer dan anderen waren omdat ze een paar letters hadden gevreten, die mocht Knelis niet.

Hij stapte naar binnen en keek om zich heen. Het was hier deftig, heel anders dan bij hem thuis. Tegeltjes aan de wand, een mooie loper over de plavuizen op de vloer; hier werd geld verdiend.

Eef bracht hen naar een wachtkamer. 'De notaris is nog even

bezig,' zei hij. 'Hij komt er zo aan. Koffie?'

'Koffie?' vroeg Knelis verward. Kreeg hij zomaar koffie? Nou, dat zou hijzelf wel moeten betalen als straks de rekening kwam van de notaris.

Zijn vrouw zei al direct: 'Ja, graag, jongen.'

Toen kon Knelis geen 'nee' meer zeggen en ook hij knikte.

Het duurde niet lang of een meisje kwam met een blad met twee kopjes koffie. Ze zette de kopjes voor hen neer en liep weer weg na een vriendelijke groet. Mooie kopjes, geen barstje te zien, constateerde vrouw Dekker meteen. Dat was bij hen wel anders, zeker doordeweeks.

De deur bleef openstaan. Knelis keek eens naar zijn vrouw. Ja, ze waren zeker een kwartier te vroeg, ze zouden echt niet te laat komen.

Een paar snelle voetstappen gingen door de gang. Er werd hier gewerkt, met mappen gesjouwd, vragen gesteld over onderwerpen waar Knelis niets van snapte, woorden gezegd die hij nog nooit gehoord had en niet begreep ook. Er kwam heel wat kijken bij zo'n notaris, dacht Knelis.

Hij hoorde de stem van Eef, terwijl hij voorzichtig het kopje van het schoteltje pakte.

'Reina, de kluis kan worden opgeschoond. Het wordt alweer te vol, er kunnen een aantal dossiers naar de kelder. Ik heb hier het lijstje,' hoorde Knelis Eef zeggen.

Ze konden natuurlijk niet alles in die kluis bewaren. Dat begreep zelfs Knelis, al had hij van administratie geen brood gegeten.

'De bekende brief moet zeker blijven liggen en mag niet naar beneden?' kwam de vraag bijna vrolijk.

'Je bedoelt, dé brief?' grinnikte Eef. 'Ja, die moet daar natuurlijk blijven liggen, die ligt er al een heel aantal jaren. Die mag pas geopend worden na de dood van de weduwe Hagedoorn...'

Knelis en zijn vrouw keken elkaar geschrokken aan. Hoorden ze dat goed? De weduwe Hagedoorn? Had Jantje een brief bij de notaris neergelegd?

Er waren geen andere Hagedoorns in het dorp. Hendrik en zijn vrouw waren de enigen met die achternaam. De naam kwam hier niet zo veel voor, dat klopte ook wel. De Hagedoorns kwamen van Drenthe en daar was het armoe troef, zei Hendrik lang geleden, nog erger dan hier.

Knelis herinnerde zich nog dat Jantje een paar jaar in de spinnerij had gewerkt. Ze hadden net een huis gekocht en wilden zo snel mogelijk de schuld afbetalen, net als ze allemaal in het dorp zouden doen.

Vrouw Dekker had zich weleens over de beide kinderen ontfermd. Jantje werkte van vroeg tot laat en de kinderen waren op zichzelf aangewezen.

Dat had niet zo gek lang geduurd, toen hadden Hendrik en Jantje het grootste deel van de schuld eraf. Het was te prijzen, maar het was niet goed voor de kinderen, had Knelis altijd gezegd.

Knelis had weleens gedacht dat die zoon Jan niet beter was geworden van al dat harde werken dat zijn moeder had gedaan. Knelis had gedacht dat de dienstplicht heel goed was voor die jongen, ook al dacht Jantje er anders over. Daar leerde die jongen discipline en zich schikken. Dat had hij niet van zijn ouders meegekregen.

En wat hoorde hij nu? Een brief van de weduwe Hagedoorn lag bij de notaris in de kluis en hij lag er al jaren. Voor wie was die brief, voor Christina?

Knelis kende het verhaal dat die zoon in Amerika zat en die dochter, was die niet overleden? Hij wist het niet eens precies. De vrouwlui in het dorp waren daar veel beter van op de hoogte.

Knelis had ook twee van zijn eigen kinderen zien vertrekken, de een naar Enschede, de ander naar Noord-Brabant nota bene. Daar was een fabriek opgericht waar veel volk werd gevraagd.

Zijn zoon Berend had jaren in de textiel gewerkt, maar op een bepaald moment had hij zich de woede van zijn baas op de hals gehaald. Een kleinigheid, niet de moeite waard om nog eens over te beginnen, maar de baas was de baas en Berend werd op 'non-

actief' gezet, zoals die hoge heren dat met een mooi woord noemden.

Berend gooide zijn kop er tegenin en toen de baas kwam met de mededeling dat hij terug mocht komen, lachte Berend hem uit. Hij had werk gevonden in Noord-Brabant. De baas kon het dak op.

Berend was vorig jaar nog een weekje geweest en hij had het best naar de zin in dat verre Eindhoven. Daar kwam allerlei volk uit het hele land naartoe, uit Friesland, uit Zeeland, uit Limburg en ook nogal wat uit Twente. Hij vermaakte zich daar best, een goed loon en zelfs een pensioen als hij die leeftijd mocht bereiken. Nou, kom daar maar eens om bij die textielbaronnen, had hij nog gezegd.

Het was een eind weg en Knelis zou er niet aan denken om in een van die grote, zwarte treinen te stappen om helemaal naar het zuiden te reizen, maar hij begreep zijn zoon wel.

Zijn andere kinderen waren hier gebleven en stelden regelmatig vragen naar 'de ouwe sok' zoals zijn vrouw, Liene, het vaak noemde.

Daarom zat hij hier. Hij voorzag narigheid als het zover was dat hij de ogen voorgoed dichtdeed.

Dacht Jantje Hagedoorn ook zoiets en had ze daarom een brief opgesteld? Wat stond daar dan in?

Wie had dat voor haar gedaan, want Jantje kon niet lezen of schrijven.

Er waren meer ouderen in dit dorp die nooit een school hadden bezocht.

Dat was overbodig, vonden veel mensen van een vijftig, zestig jaar geleden. In de fabriek had je geen boeken nodig, maar je handen.

Wat zou Jantje zo belangrijk vinden dat ze daar een brief voor bij de notaris afgegeven had?

Hij keek zijn vrouw aan. Die keek peinzend terug.

'Zou het ook te maken hebben met Chrissie?' vroeg ze ineens.

‘Ik heb dat verhaal over haar afkomst nooit echt geloofd. Een kleinkind, een kind van die Jan, die in Amerika is overleden? Nee, dat verhaal klinkt me niet goed in de oren.’

Knelis knikte wat onder de indruk en zweeg, net als zijn vrouw. Ze zaten een tijdje diep in gedachten.

Eef stak zijn hoofd om de deur. De notaris vroeg hen naar zijn kamer te komen...

Hoofdstuk 2

Toen Knelis en zijn vrouw weer langzaam naar huis wandelden, kwamen de gedachten weer terug bij die opmerking van de notarisklerk: de brief van Jantje Hagedoorn, die daar in bewaring was gegeven en al jaren in die kluis lag.

Ja, ze waren nieuwsgierig, maar naar Jantje Hagedoorn stappen met de vraag 'hoe zit dat?', dat zouden ze nooit doen. Dat ging te ver. Die opmerking van de notarisklerk was niet voor hun oren bedoeld.

Toch bleef die vreemde opmerking meer het onderwerp dan hun eigen testament toen ze aan de keukentafel hun koffie dronken. De koffie thuis was toch beter dan die bij de notaris, al was het thuis maar cichoreikoffie.

Ze hadden de zaken goed geregeld voor het geval er onverhoopt iets mocht gebeuren, vonden ze. Ze hoefden zich geen zorgen te maken. Het huis mocht worden gekocht door een van de kinderen, die de anderen gewoon moest uitkopen. Dat was eerlijk. Niet de een alles en de ander niks. Dat gebeurde misschien op de grote boerderijen in de omtrek, maar hier bij gewone arbeiders niet. Het mocht ook niet, had de notaris uitgelegd.

De weinige centen waren bedoeld voor een fatsoenlijke begrafenis. De kinderen hadden het zelf ook niet te breed en hen opdelen met een rekening van de begrafenisondernemer, dat wilden Knelis en de vrouw niet. Vroeger had iedereen een verzekering, maar dat werd voor menigeen te duur. Knelis en Liene hadden geen verzekering, maar het geld was er bij de bank.

De notaris had dat goed begrepen. Hij zou de papieren klaar maken.

Het kostte een paar centen, maar dan was het ook geregeld en zonder trammelant. De kinderen wisten dat het zo zou worden beschreven, ze hadden wel wat zuur gekeken, vooral de oudste dochter, die stiekem vond dat zij iets meer rechten had dan de andere kinderen.

De wet bepaalde dat ieder kind recht had op hetzelfde deel van de erfenis, dat had de notaris heel duidelijk gezegd, en als hun dochter het daar niet mee eens was, moest zij het zelf maar gaan vragen bij de notaris.

Het gesprek kwam weldra op die 'brief'.

Ze begrepen het niet, waarom lag er een brief van Jantje bij de notaris? Ging het in die brief om Jan? Wist Jantje meer over haar zoon dan ze altijd had laten doorschemeren? Of had het ook nog met Stientje te maken?

Uitentreuren werd het verleden van de burens belicht. Die Jan van Jantje en Hendrik Hagedoorn, daar zat niet veel bij, al vanaf zijn jonge jaren niet. Het kind was achterbaks, klikken, dingen vertellen die niet waar waren, intimiderend tegenover andere, vooral jongere kinderen.

Knelis was weleens tussenbeide gekomen als die kinderen aan het katten waren. Het was ook altijd Jan van Hendrik Hagedoorn, die de boel opstookte. Hij had het tegen Hendrik gezegd en die zuchtte dan diep. Hij wist het, zei hij dan.

Die kuren leerden ze hem in de militaire dienst wel af, hadden ze later nog tegen elkaar gezegd toen bleek dat Jan toch moest komen ondanks pogingen van zijn moeder de dienstplicht te voorkomen.

En dat meisje Christina, dat zo plotseling opdook. Een kind van Jan?

Hoe kwam dat hier terecht als die jongen naar Amerika was gegaan? Waarom ging het kind niet met haar vader mee?

'Misschien was Jan niet van plan om daar te blijven?' vroeg vrouw Dekker zich af. 'Stel dat hij zeeman was geworden...'

‘Je hebt hem hier nooit weergezien...’ mompelde Knelis voor zich heen. ‘Zelfs een zeeman komt zo nu en dan weleens aan de wal.’

Ja, daar zei Knelis zoiets. Misschien was Jan vroeg overleden, op zee of zo?

Maar er was toch ook een moeder van Christina? ‘Nee, nee,’ zei Liene Dekker pertinent. ‘Die moeder van het meisje is overleden bij de geboorte, dat heb ik Jantje zelf horen vertellen.’

Het was, alles bij elkaar, een wat vreemd verhaal, besloten ze, maar Jantje zou haar reden hebben gehad voor die brief...

Het was verstandig om er met niemand over te praten, vonden ze. Daar kreeg je alleen maar geklets van. Jantje was een nette vrouw, niets op aan te merken, ze was niemand een cent schuldig en ze had voorbeeldig voor Christina gezorgd door de jaren heen.

Tenslotte waren het ook geen aangelegenheden van Knelis en zijn vrouw. Maar raar was het natuurlijk wel, die brief bij de notaris in de kluis. Dat vonden ze bij de notaris ook, anders hadden ze er wel anders over gepraat.

Christina Hagedoorn reikte vermoeid en een beetje gelaten naar haar mantel aan de lange kapstok in de garderobe van de fabriek, waaraan veel jassen en mantels hingen.

De dag zat erop. Ze kon naar huis.

Ze was moe, constateerde ze een beetje neerslachtig. Ze was al lange tijd moe, net als iedereen, die in de fabriek werkte.

Langzaam knoopte ze de mantel dicht. Het regende buiten, had ze gehoord aan het getik op de daken van de fabriek. Het was de tijd van het jaar, begin november. Het was herfst.

Buiten werden de eerste bladeren al van de bomen gejaagd door een straffe wind. De zomer was definitief voorbij, al had oktober mooie dagen gebracht.

‘Hallo,’ zei een omfloerste stem naast haar; de stem klonk even moe en gelaten als de hare. Christina keek op. Ze knikte.

Ze had al even getreuzeld, gewacht tot ze de stem hoorde. Meestal kwam Mieke iets later, ze moest ook verder lopen voor ze bij de garderobe was.

Mieke Vermeer stond al naast haar. Ze veegde een lok blond haar uit haar gezicht. 'Blij dat het zes uur is. Ik doe vanavond niet veel meer,' verzuchtte het meisje en griste haar mantel van de kapstok.

Christina knikte alleen maar.

Ze liepen samen naar buiten in de stroom van arbeiders en arbeidsters, die naar huis vertrokken. Het zat erop voor vandaag, morgenvroeg om zes uur weer aantreden.

De twee jonge vrouwen trokken veel met elkaar op, al jarenlang, al vanaf de schoolbanken. Ze hadden dezelfde achtergrond, beiden kwamen van arm volk, zoals dat werd genoemd.

Miekes vader was jong overleden aan tbc. Mieke was amper tien jaar. Miekes moeder was alleen met haar dochter achtergebleven. Ze hertrouwde niet. Dat had best gekund, maar vrouw Vermeer wimpelde iedereen af. Nee, voor haar geen weduwnaar of oudere vrijgezel.

Ze had het niet prettig gehad bij haar man, had ze haar inmiddels volwassen dochter toevertrouwd. Het was nu sappelen om rond te komen, maar ze had tenminste geen last meer van dronkenschap en soms zelfs van geweld.

De beide meisjes hadden het er weleens over met elkaar. Ze geloofden in de prins op het witte paard en van een mooie jurk op de trouwdag, zoals elke jonge vrouw in de dagelijkse sleur van hun saaie leventje.

'Ja, ja, als je denkt dat je het gewonnen hebt als je trouwt, maak je een flinke misrekening,' zei Miekes moeder dan een beetje bitter. Ze sprak zelden positief over het huwelijk in het algemeen. Ze had ook geen prettig huwelijk achter de rug, wist Jantje Hagedoorn.

Christina had het haar verteld. Ze schudde het hoofd. 'Nee, kind, Miekes moeder is bitter en geloof me, daar had ze reden

toe. Karel Vermeer was geen goede man. Marie is voor haar trouwen vaak genoeg gewaarschuwd...’ Ze had voor zich heen geknikt en diep gezucht. ‘Maar een goede man is niet slecht. Die is alles waard. Ik mis je opa nog elke dag, meisje, ik had een beste man aan hem. Wij hadden het naar omstandigheden goed met elkaar.’ Er was weer een diepe zucht gevolgd. ‘Met andere dingen minder, helaas.’

Ze liet in het midden wat ze daarmee bedoelde.

Toch spraken de meisjes vaak met elkaar over avontuur van de grote stad en zijn verleidingen. Over een rijk leven, want ze verslonden de goedkope boekjes, die soms bij de krant werden aangeboden voor een stuiver en die altijd gingen over arme meisjes en rijke mannen.

Ze waren nuchter genoeg om te beseffen dat ze het in de grote stad niet veel beter zouden krijgen dan wat ze hier hadden en ook in de stad waren de rijke mannen niet dik bezaaid. Werken moesten ze overal en hard ook.

Daarom bleven ze maar gewoon thuis. Daar hadden ze het redelijk goed, vonden ze allebei.

Oma Hagedoorn had een klein pensioentje en de moeder van Mieke eveneens. Samen met het loon dat de meisjes mee naar huis brachten, konden de beide families het redden, al was weelde een onbekend fenomeen.

Dat weerhield de meiden er niet van om zich te vergapen aan mooie kleren en fijne spullen. Ze fietsten regelmatig naar de stad om de grote winkels daar te bekijken en zich te verbazen over de prijzen van een simpele jurk in de dure etalages.

Die kleding was voor hen niet betaalbaar, maar kijken mochten ze wel.

‘Gaan we zaterdagmiddag nog even?’ vroeg Christina terwijl ze zich naar de poort haastten. ‘Oma wil op visite...’

‘Ik denk het niet. Er komt een broer van mijn vader langs, je weet wel, Seb Vermeer. Moeder is ongerust over dat bezoek; het

is een nare man en gelukkig zien we hem niet vaak. Hij beweert dat er een belangrijke zaak speelt in de familie; ik heb geen idee wat dat kan zijn. Moeder heeft liever dat ik in de buurt blijf, zei ze vanmorgen nog.’

Ondanks de regen keek Christina opzij. Ze fronste haar wenkbrauwen. Ze had vaker gehoord over die oom Seb, die stond niet in hoog aanzien, had ze begrepen, ook niet bij anderen in het dorp. ‘Ik hoor je zelden vriendelijk praten over hem, het is toch een broer van je vader.’ Ze verzweg dat ze wel wist dat die familie niet goed bekendstond.

Mieke grinnikte. ‘Nee, en ik hoor zelfs nooit iets over familie van jouw vader. Zelfs niet over je vader.’

Christina zweeg. Daar dacht ze ook zelden aan. Er was geen vader, nooit geweest ook en ook geen moeder. Ze had als kind weleens gevraagd aan oma: ‘Waar is mijn vader en waar is mijn moeder?’

Oma had haar rustig geantwoord. ‘Kind, die zijn er niet meer en dat is jammer. Daar moet je niet te veel over nadenken, dat heeft geen enkele zin. Je moeder is overleden bij je geboorte, dat heb ik al vaker verteld en je vader is naar Amerika gegaan... en daar overleden,’ voegde ze er toen snel aan toe.

Christina had die woorden aangenomen als een onwrikbaar feit. Waarom zou ze oma niet geloven? Het kwam toch vaker voor dat ouders er niet meer waren. De moeder van Betje Achterhuis was overleden toen Christina net op school kwam. Ze herinnerde zich het meisje dat tegen de juffrouw zei: ‘Mijn moeder is dood,’ toen ze de klas binnenstapte.

Er waren meer ouders al overleden terwijl de kinderen nog klein waren.

Verder had ze er nooit over nagedacht. Zij was alleen met oma en dat was nou eenmaal zo.

Ze hadden het goed met elkaar, vonden ze allebei. Oma was fit en kwiek en redde zich prima. Het eten stond klaar en het huis was aan kant, elke dag weer.

De laatste jaren dacht Christina soms een beetje benauwd: oma is de zeventig genaderd. Niet iedereen haalt de tachtig. Stel dat oma ziek wordt of nog erger, wat dan?

Ze durfde er niet over te praten met oma Hagedoorn. Dat viel niet helemaal goed, had ze gemerkt in de zeldzame keren dat ze het had geprobeerd.

Er was geen testament. Onzin, vond oma. Een notaris kostte handen vol geld en dat had ze niet. Er waren ook wetten voor in dit land.

Christina had net afgelopen week oma horen fulmineren over buurman Knelis. ‘Die heeft geld te veel,’ zei oma overtuigd.

Christina was dat niet helemaal met haar eens. Oma had misschien wel een beetje gelijk als ze naar haar eigen omstandigheden keek, maar Knelis had een hele reeks kinderen. Zij en oma waren alleen op de wereld met zijn beidjes...

Nee, dacht ze, dat is niet waar. Er was toch ook een dochter van oma geweest, Stientje? Ik heb haar nooit gekend. Jaren geleden vertelde oma dat ze er niet meer was, ze was overleden in Zwolle. Liene Dekker heeft me ooit verteld dat zij Stientje wel had gekend. Aardige vrouw, zacht en meegaand, had ze gezegd. Nee, die wilde de wijde wereld in, werken in de stad als dienstmeid. Ze was daar ook getrouwd.

Oma wilde er amper over praten. Ja, ze was wel als dienstmeid weggegaan, maar ze was rijk getrouwd, zei ze een paar jaar geleden ineens. Stientje kende haar oude moeder niet meer. Zo ging dat vaak...

Ach, dat soort verhalen waren maar al te bekend. In iedere familie doken ze wel op.

Oma was een net en fatsoenlijk mens, daar was weinig mis mee. Het huisje was haar eigendom, geld was er amper en ze had altijd gezegd dat het huis voor Christina was, mocht oma komen te overlijden. Daar was geen testament voor nodig.

Ze schrok op toen Mieke ineens zei: ‘Waar zit je met je gedachten?’

‘Een eind weg,’ gaf ze prompt toe.

‘Ik ben er bijna, zeg, tot morgen...’ Mieke sloeg af naar huis.

Christina knikte en beende snel door. De regen werd heviger en ze moest nog een eindje. Gelukkig ging ze naar huis, naar de warme kachel.

Christina holde langs de heg naar de deur en trok die snel open. De warmte sloeg haar tegemoet. Gelukkig, ze was weer thuis.

Vanavond lekker bij de snorrende kachel en op tijd naar bed. Morgen was het weer vroeg dag. De regen tegen de ramen en de kachel behaaglijk warm, ja, dan was het leven goed.

Mieke ging echt niet mee naar de stad, meldde ze de volgende dag wat teleurgesteld. Jammer, maar ze had wel verwacht dat moeder erop zou staan dat ze thuis bleef nu die oom kwam.

Die man bracht zelden prettig nieuws. Niet ieder familielid was een aanwinst, zei Mieke somber. Altijd had hij wat te zeuren over geld en hij vond dat hij ook nog geld tegoed had van zijn lang overleden broer.

Blijkbaar had hij ooit zijn broer geld geleend, zei Mieke bedrukt. Dat beweerde de man bij hoog en bij laag en hij wilde dat blijkbaar nog steeds terug hebben met de bijbehorende rente. Maar moeder Vermeer had gevraagd om een bewijs, een document. Daar had hij het al vaker over gehad en dat zou hij hebben, zei hij dan, maar hij had het nooit laten zien. Hij vond dat het huisje van de weduwe Vermeer van hem was vanwege die schuld.

Die oom moest maar naar de rechtbank gaan om zijn geld te krijgen, had Marie Vermeer gezegd. Zij wist niets van een lening van lang gelegen.

Christina zuchtte. Gelukkig kende zij dat soort problemen niet. Die onbekende tante van haar was overleden, net als vader, ergens in Amerika, volgens oma.

Amerika. Daar gingen wel meer mensen naartoe. Sommigen hadden geluk en kregen een goed leven. Nog niet eens zo lang ge-

leden was een gezin teruggekeerd uit Amerika. Het was er slecht, zei de man teleurgesteld. Ze hadden het hem mooi voorgespiegeld, maar het viel vies tegen.

Niemand ging naar Amerika uit weelde.

Haar vader ook niet, die was naar Amerika gegaan als zeeman en daar blijven hangen. 'Iemand zal je dat vandaag of morgen toch in het oor fluisteren,' had Jantje gezegd. 'Je kunt het maar beter van mij horen. Je vader had nooit in militaire dienst moeten gaan; ik wist dat het dan verkeerd ging en dat klopte. Dat gebeurt met zoveel van die jongelui, die worden daar kapotgemaakt en dan komen ze op zee terecht of helemaal aan lager wal, dat is zeker. Het leven in de fabriek hier is ook niet alles, maar Jan verdween naar zee toen zijn vrouw was overleden. Ik moest het lezen in een briefje, dat hij stuurde toen hij al in Amerika was.'

Natuurlijk was het een vreemd verhaal, dat kon Christina niet ontkennen. Het leek nergens naar dat een zoon zijn moeder, die weduwe was, zo in de steek liet.

Het was destijds niet bij Christina opgekomen dat het vreemd was dat zij niet met haar vader meeging. Waar was zij eigenlijk geboren? En als vader daarginds zat, hoe kwam Christina dan hier?

Die gedachten kwamen jaren later op bij het meisje en oma haalde daar de schouders over op. Jan was maar kort getrouwd geweest, zei ze nonchalant. Nee, ze had die schoondochter eigenlijk nooit gezien. Na de dood van zijn vrouw en de geboorte van het kind was Jan vertrokken, waarschijnlijk een beetje overstuurd door de tegenslagen.

Je liet toch je kind niet achter, had Christina later wat boos gedacht.

Haar vader blijkbaar wel. Aan zo'n vader had je ook niets en daar moest je niet over nadenken, die was geen gedachte meer waard. Die had geen recht op herdenken in respect, laat staan genegenheid.

Ze dwong haar gedachten naar de vrije zaterdagmiddag. Wat

zou ze gaan doen? Alleen naar de stad? Dat trok haar niet.

Oma ging koffiedrinken bij een oude kennis, die ook alleen woonde en die twee zaten altijd te keuvelen over vroeger. Toen was het misschien wel armer, maar het leven was toch een stuk beter, was altijd hetzelfde deuntje dat ze opdreunden. De mensen respecteerden elkaar en bekommerden zich om elkaar. Nu waren ze allemaal verwend en vooral ondankbaar. Ze zouden de tijd nog eens leren kennen dat ze droog brood moesten eten en met diepe spijt zouden denken aan deze jaren van overvloed.

Dat wilde Christina geen hele middag aanhoren. Vijf minuten was al te veel.

Zou ze Marieke Reinders eens opzoeken? Marieke werkte vroeger naast haar in de fabriek aan de spinmachine. Een halfjaar geleden was er tbc bij haar geconstateerd en ze lag achter de woning van haar ouders in een houten keetje.

Christina zocht Marieke wel vaker op. Oma zag dat niet graag. Tbc was besmettelijk en voor je het wist had je het ook te pakken.

Toch deed ze het wel en Marieke was altijd blij dat er iemand kwam. Er kwam bijna nooit iemand op bezoek, te bang om iets op te lopen.

Ja, dat deed ze, dacht ze. Ik ga eens bij Marieke kijken. Dat is nog altijd een stuk gezelliger dan het gepraat over vroeger tussen die twee oude dames aan te horen.

Een moord in het dorp brengt geheimen aan het licht

Christina, of Chrissie, groeit aan het begin van de twintigste eeuw op bij haar grootmoeder Jantje, die haar altijd heeft verteld dat haar ouders niet meer leven. Ze hebben het niet breed en Christina gaat op jonge leeftijd aan het werk in de textiel fabriek. Als er een moord wordt gepleegd in het anders zo stille dorp, ontstaat er echter onrust. De geruchtenmolen draait op volle toeren en ook Christina's verleden wordt onder de loep genomen. Want waar komt ze eigenlijk vandaan? Wie zijn haar ouders? Christina komt voor een keuze te staan: gelooft ze haar oma of de verontrustende geruchten die haar leven voor altijd kunnen veranderen?

Johanne A. van Archem schrijft aangrijpende historische romans, vaak geïnspireerd door lokale geschiedenis. In *Chrissie van Jantje* neemt ze de lezer mee naar een dorp waar de spanning hoog oploopt door een moord. Eerder schreef ze *Ondergeschoven* en *Een netelige kwestie*.

ISBN 978 90 2055 473 1 NUR 344

9 789020 554731 >

www.romanserie.nl

Romanserie